

Het Kerstfeest van twee mensen

door A. van Hoogstraten-Schoch

ILLUSTRATIES VAN HENK VAN BOTTENBURG

Op marktdag had het dorp stadsche allures. Van alle kanten kwamen de boeren met hun vee aanzetten. Er was een stuk van het Erasmus-plein afgeschoten voor verkoop en inkoop van levende have. Verder waren alle kramen vertegenwoordigd, die bij een Hollandsche markt thuis behooren.

Het plein was wijd en ruim. Enkele groote boomen gaven in den zomer schaduw, maar stonden niet in den weg. Het was omzoomd door winkels. Slechts één ouderwetsch heerenhuis was er aan gebouwd met ramen van in lood gezette ruitjes en een stoep, afgezet door steenen palen, gekroond met koperen doppen, en tusschen de palen bungelden zware ijzeren kettingen met puntige schakels.

Het huis had lang leeg gestaan, al was het voor een appel en een ei te krijgen. Geen lage huursom lokte een huurder, tot eindelijk een schilder er voor een nog kleineren huurprijs ingetrokken was.

Over den schilder was veel gepraat. Hij hield geen dienstbode, leefde alleen, sprak met niemand en had den flambard diep over het voorhoofd gedrukt als hij met zijn schildersezel uitging om schetsen te maken. Misschien waren het wel leugens, misschien had de vrouw van den kruidenier de praatjes uit haar duim gezogen; zeker was het echter, dat men fluisterde en elkaar toevertrouwde, dat het met dien rare niet heelemaal pluis was. Hij zou gezeten hebben — levenslang met gratie, neen, twintig jaar met korting...!

„Hij mot z'n eigen in het hoofd geschoten hebben, nadat hij dien andere uit den tijd geholpen heeft”, had de kruideniersvrouw gehoord van de zuster van den bode van het gerechtshof uit de stad, die er zich iets van te herinneren scheen, ten minste het was zoo'n soort naam geweest, als ze wel eens van haar broer had gehoord.

Een feit was het, dat hij een litteken aan zijn voorhoofd had, een leelijk, diep, rood teeken. Dat hij veel doorgemaakt had in zijn leven, zou ook wel waar zijn, want anders keek je niet uit zulke melancholieke oogen en had je niet dien blik van iemand, die niets van het leven verwacht en voor wien anderen niet meer bestaan.

In het dorp woonde ook de slotvrouw. Als een heilige werd ze vereerd. Ze was rijk, goedgeefsch, vriendelijk, mooi, ook nu ze oud was, en ze woonde op het oude huis, dat voorbij de witte brug met bogen op een eiland in het water lag. Als een ongekroonde koningin heerschte ze over de dorpsbewoners. De meester, de dominé, de dokter kwamen geregeld verslag uitbrengen van wat er in het dorp gebeurde, zelfs de burgemeester had vaste avonden, dat hij op het kasteel kwam.

Juist had de klokketoren zijn twaalf slagen over het marktplein gedreund en was het loven en bieden in vollen gang, de walm van vette poffertjes zwaar in de lucht, het loeien van koeien, het kakelen van kippen, het gedruisch van vele menschenstemmen, toen onder een gebloemde parasol een in het lichtgrijs gekleed figuurtje kwam aanstappen. Een hoedje, van dezelfde kleur als de japon, bedekte de witte haren.

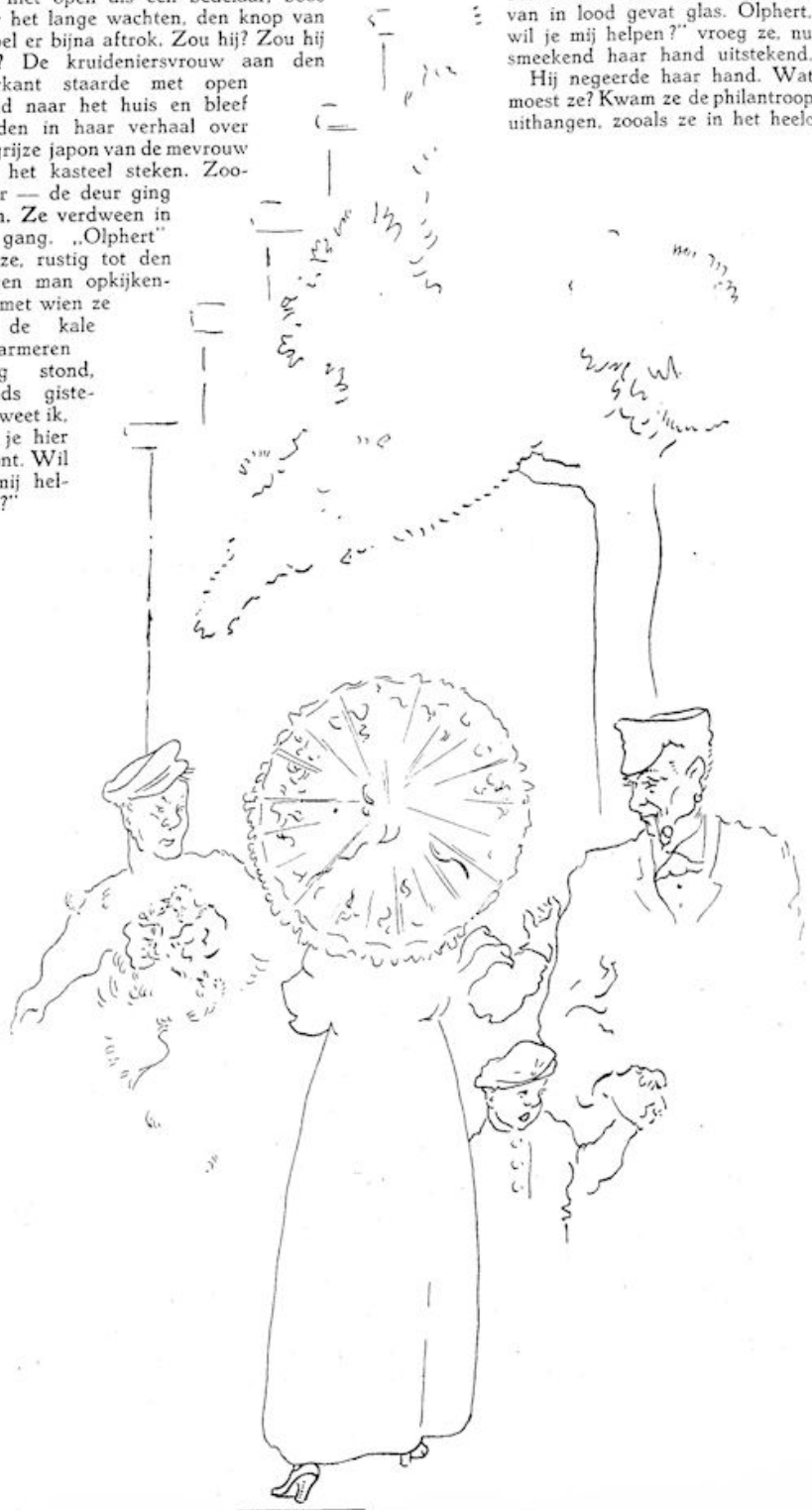
Rustig wurmde ze zich door de kluwen menschen heen, steeds groeten beantwoordende, namen noemende, hier en daar vragen stellende. Eindelijk was ze aangeland bij

de plaats, waar ze zijn wilde. Het was alsof de menschenstemmen opeens verstomden en alleen de dieren hun concert voortzetten.

Daar stond ze, de kasteelbewoonster, voor het huis van den zonderling. Velen der marktbezoekers hadden wel eens over den schilder hooren spreken en de mevrouw van het dorp was in de heele provincie bekend. Wat moest ze daar?

Men hield den adem in. Zou hij opendoen? Hij deed immers nooit open als botte bengels 's avonds laat een belletje trokken? Hij deed ook niet open als een bedelaar, boos over het lange wachten, den knop van de bel er bijna aftrok. Zou hij? Zou hij niet? De kruideniersvrouw aan den overkant staarde met open mond naar het huis en bleef midden in haar verhaal over de grijze japon van de mevrouw van het kasteel steken. Zoo-
waar — de deur ging open. Ze verdween in de gang. „Olphert” zei ze, rustig tot den langen man opkijkende, met wien ze in de kale

marmere gang stond, „sinds gisteren weet ik, dat je hier woont. Wil je mij helpen?”

Zonder iets te zeggen schoof hij haar in een leege kamer, waar een tafel en twee stoelen op den houten vloer stonden, verder vele schilderijen tegen den wand, op den grond, tegen den muur op elkaar gestapeld.

Een spotachtige lach was om zijn mond. „Wat veroorzaakt mij de eer van uw bezoek?”

„Doe niet zoo mal”, zei het oude dametje vinnig, „zijn we geen goede vrienden, ons heele leven geweest, hadden we zelfs niet...? neen, we kijken vandaag niet om.”

„Alsof ik ooit iets anders doe...!” Ze lette niet op zijn woorden, ze keek gespannen rond. Op de vensterbank lagen stukken gekleurd glas.

„Juist”, zei ze, er op wijzende, „een kunstkenner heeft me verzekerd, dat jij een van de besten was voor het schilderen van in lood gevat glas. Olphert, wil je mij helpen?” vroeg ze, nu smeekend haar hand uitstekend.

Hij negeerde haar hand. Wat moest ze? Kwam ze de philantroop uthangen, zooals ze in het heele

dorp deed? Niet bij hem, medelijden van haar zou hij allerminst aannemen.

„Kijk”, ging ze rustig verder, „ga nu eerst zitten, dan ben ik op dezelfde hoogte met mijn gezicht als jij en kunnen we praten, zoo.” Ze drukte zijn schouders met haar kleine handen nog wat omlaag. Hij schudde onwillig haar handen af.

„Ik ben oud”, begon ze. „Vijftig”, vulde hij aan. „Bijna zoo oud als jij”, ging ze voort. „Ik sta aan het eind van een verloren leven.” Er kwam een bittere uitdrukking op het goed geconserveerde gelaat. „Ik ben mijn heele leven een aartsegoïst geweest, ik heb maar voor mezelf geleefd, alle verdriet en moeite uit den weg gegaan, ik was bang voor liefde, omdat het lijden beteekende, ik nam een rijken man om bezorgd te zijn, ik was zelfs blij dat ik geen kinderen kreeg, omdat ook dat smart inhoudt.”

„Marga! jij, een heilige!” De oude schilder streek een lok grijs haar uit zijn voorhoofd.

„Een heilige!” bitste ze. „ik behoefde niet te zondigen, geld had ik in overvloed, bedriegen behoefde ik niet, want dat was niet noodig, relaties met anderen begeerde ik allerminst; wat de boeren hier zonde noemen, vond ik vies en onhygiënisch, kunst en schoonheid, natuur, wetenschap, alles stond tot mijn dienst, reizen was mijn hartstocht, aan alles heb ik toegegeven, mijn koude hart heeft menigeen een vriedood gebracht...”

De schilder wilde haar in de rede vallen, ze maakte een afwerende beweging.

„Sinds kort heb ik mijn eigen portret ten voeten uit gezien. God heeft me een boodschap uit den hemel gezonden, iets kan ik nu nog goedmaken. Jij, die eens gezegd hebt, dat je mij boven alles lief had, moet me helpen om uit die hel van wroeging te komen. Ik wil den menschen iets nalaten, iets dat hen zegenen zal, iets dat ze nooit vergeten, het beste en hoogste, dat een mensch aan zijn hart kan nemen. Vele nachten heb ik er over gedacht, wat het zijn zou. Nu weet ik het: ik wil in de kerk een geschilderd raam laten aanbrengen. Het moet zijn de geboorte van Christus. Alles voor mij komt op de uitdrukking van de menschen in den stal te Bethlehem aan. Ik heb mijn bijbel meegebracht, ik lees je de geschiedenis voor.”

Buiten was het marktlevens en het geruisch van stemmen, in de kamer stilte, slechts een stem, die voorlas: het verhaal, zoo miljoenen malen reeds verteld en voorgelezen. De schilder luisterde, het hoofd met het litteeken wat voorovergebogen. Niets ontging hem aan haar, het was of jaren waren weggevaagd, alsof booze herinneringen weer verdwenen, alsof beiden weer jong waren en argeloos voor den drempel van het leven stonden.

„Zie je”, zei ze, toen het verhaal was uitgelezen, „op het gelaat van Maria moet je uitdrukken de verbazing over zulk een heerlijk en groot geheim, op dat van de herders het schuchter aanvaarden van zoo groot een verlossing, op dat van de wijzen uit het Oosten de aanbidding van het zeker weten, op dat van Jozef den eerbied voor het bovenaardsche. Maak me zoo'n raam, bevrijd mijn ziel daardoor van haar obsessie. Geld is voor mij van geen betekenis, dat weet je. Zoek overal naar je modellen. In het Noorden zal je ze niet vinden, hier dragen de menschen maskers, ga op reis naar het Zuiden, naar het land waar het gebeurd is, als je wilt.”

De schilder stak zijn handen uit, zijn magere, lange handen. „Marga! Het kan niet, het mag niet — een onwaardige ver-

grijpt zich nooit aan zoo'n onderwerp.”

„Een ander kan het niet!” viel ze hem in de rede, „wat weet een nooit gestruikelde van een weer op de voeten gezet worden, wat weet een niet gezonkene van gered worden? Juist iemand zooals jij...”

Als de tranen niet uit haar oogen gerold waren, had hij misschien gevloekt. Nu bleef hij zitten en het donker verleden rees voor hem op.

De vrouw met het witte haar en het jonge gezicht rees op: „Ik wacht”, zei ze slechts. „Jij alleen kunt me bevrijden.”

Haar bijbel bleef op de tafel liggen.

Het huis op het marktplein werd gesloten. De schilder bleef rond twee jaar weg. Toen hoorde men vertellen van een geschilderd raam, dat in de kerk zou komen.

Op Kerstfeest bij den morgendienst zou het raam van zijn bedekking worden ontdaan en zou de predikant het in naam van de gemeente aanvaarden. Niemand had het raam gezien, alleen de kerkeraad, die het keuren moest of het geschikt was, wat de voorstelling betrof. De zon scheen op den Kerstdag.

„Oh!” zeiden de menschen zacht, die binnenkwamen. „Oh! wat mooi!” riepen de kindertjes op fluisterenden toon. „Zie je de kleur van het blauw van het kleed van Maria? En wat is het Kindje wezenlijk en dan die kribbe, zoo moet het geweest zijn! En wat hebben die wijzen uit het Oosten mooie gewaden!”

De schilder zat verscholen bij den organist op het orgel. In verre landen was hij geweest. Ergens in Frankrijk had hij een jonge moeder hooren zingen, een wiegeliedje met haar kind in de armen. Gespannen was de schilder voor de deur blijven staan en hij had geluisterd tot het heele lied was uitgezongen.

„Wat of het kindje zou worden?” zoo zong het lied, „een generaal, een koning, een admiraal, een industrieel?” „Neen”, was het antwoord, „een redder van menschen, zooals zijn vader, dat zou het worden.” En dan kwam het refrein:

En attendant sur mes genoux,
Ange aux yeux bleus, endormez vous. *)

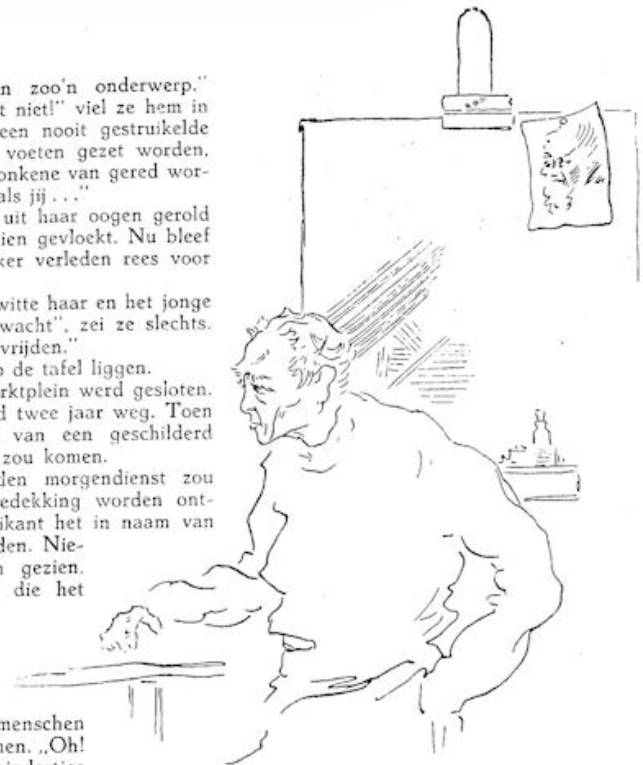
Het kindje had de schilder als model genomen, de gestalte van de vrouw, later voorovergebogen over het wiegje, maar hij had haar het gezicht van Marga gegeven, Marga, zooals ze was, toen ze jong was, zooals ze had kunnen zijn, als ze anders was geweest!

Voor de wijzen uit het Oosten had hij een paar menschen met statige houding en koninklijke gestalte in de stad op den berg — in Constatin — gevonden, ver weg, en voor Jozef teekende hij de uitdrukking van een schaapherder te El Kantara, de poort van de Sahara, die naar een sterrenregen stond te kijken.

Een man, die aan de zondaarsbank was gekomen in de zaal van het heilsleger in Parijs, was zijn model voor den eenen herder; den anderen vond hij in zijn herinnering: het was het gelaat van den man, die met hem in de gevangenis gezeten had en die op een dag hoorde, dat hij gratie ontving. De derde was hij, ja zeker, dat was hij zelf.

De deftige mevrouw in de hooge bank werd doodsbleek, toen ze het raam zag. Ze bleef stokstijf zitten, ze bewoog zich niet. Ze hoorde geen woord van de preek — ze keek maar — aldoor keek ze.

In het dorp was het een druk Kerstfeest, velen hadden gasten over. De gloed van

menigen Kerstboom lichtte door de vensters over het plein.

In het heerenhuis was niets te zien — de schilder woonde aan den achterkant; je zag 's avonds nooit licht. Op het kasteel was het ook stil, er was alleen een groote Kerstboom met vele geschenken voor de onderhoorigen in de oranjerie; de meester leidde het feest, mevrouw kon er dien avond niet bij zijn.

Neen, dat kon ze niet. Ze zat heel alleen in haar kamer en ze had slechts een klein lampje aan. Ze vierde alleen Kerstfeest.

Toch was er meer licht dan in de kamer van den anderen eenzame, die had slechts één kaars aan. Hij voegde rekeningen bij elkaar, cijferde en schreef een brief: „Geen cent wil ik van je aannemen, alleen wat ik uitgif breng ik je in rekening. Tot mijn spijt moet ik dat doen, het kan niet anders. Ik ben dankbaar voor je opdracht. Wie zou met zoo'n geschiedenis kunnen omgaan zonder anders te worden? ... Kom echter niet meer bij mij, anders zou ik weg moeten gaan. Weet, dat ik vandaag Kerstfeest vier.”

Nooit zag iemand meer de slanke figuur van het oude dametje op de stoep van den schilder staan. Haar bezoek had hem echter een zekere populariteit in het dorp gegeven: niet minder zijn werk, dat ze elke week aanschouwden. Groote menschen en kinderen keken elken Zondag van het jaar op het geschilderde raam en als de zon er haar stralen doorheen wierp, dan konden ze er de oogen niet van af houden. Lang nadat de mevrouw van het kasteel was uitgedragen naar het kerkhof en de schilder vertrokken was naar een ander land, vertelde het elken Zondag zijn geschiedenis, van het zoet geheim, de blijdschap om de verlossing, het zeker weten en den eerbied voor het Goddelijke Mededoen.

En op elk Kerstfeest werd de geschiedenis in de kerk voorgelezen, die het heele jaar door de menschen niet uit de gedachte was.

De mevrouw van het kasteel had toch niet voor niets geleefd.

*) Al wachtende, engelenkindje met je blauwe oogen, slaap op mijn knieën.